

Tornant a la pandèmia: hem d'imaginar què hauria passat si en comptes d'establir campanyes de planificació de vacunació amb recursos públics s'hagués deixat tot en mans del lliure mercat. Els grans fons haurien acaparat i especulat, els rics hi haurien accedit de forma privilegiada, els preus s'haurien disparat i la gran majoria de la ciutadania hauria tingut grans dificultats per accedir a la vacunació. La resposta a les crisis ecològiques s'ha de regir pel mateix principi de regulació i intervenció pública per salvaguardar l'interès general. Davant l'escalfament global, la sequera, la desforestació, la degradació de sòls i la pèrdua de biodiversitat, calen estratègies de planificació i compromisos per complir-les.

Però aquest posicionament ha de combatre dos fronts d'oposició: els negacionistes i els retardistes. Aquests últims sovint s'emparen en l'argument que la ciència ens salvarà, però la veritat és que recorren a la ciència des d'una visió curta i esbiaixada aventurant que es descobriren fonts d'energia no contaminants, que els avions volaran amb combustibles nets i, fins i tot, que aconseguirem mitjans per forçar la pluja artificialment. Estem segurs que la ciència serà crucial, però no com creuen alguns, perpetuant un model de consum i producció que consumeix en mig any els recursos que el planeta genera en un. La ciència ens diu que hem de reduir emissions de gasos d'efecte hivernacle, que haurem de reduir el consum energètic, que hem de transitar cap a la neutralitat climàtica, que hem de reduir els residus que generem, que hem de reduir el consum d'aigua, que hem de combatre la degradació dels sòls fèrtils, que hem de preservar la biodiversitat i que hem d'aturar la desforestació. Haurem de fer canvis irremeiablement. La qüestió és si seran canvis planificats amb criteris d'equitat social o seran canvis forçats a base de col·lapses, desabastiments i conflictes. Un dels grans reptes de l'esquerra també és el de poder generar prosperitat sense comptar amb el creixement econòmic basat en el model de combustibles fòssils que ha sustentat bona part de les economies mundials fins ara.

Si és possible un futur d'equitat social després del col·lapse dels combustibles fòssils, passa per la transició cap a un model energètic basat en la producció d'energies renovables i en la millora de l'eficiència energètica a tots els nivells de producció i consum. Uns canvis que han de ser liderats pel sector públic i amb un component important d'equitat social. Un futur just passa per la defensa del bé comú i per la superació de les lògiques capitalistes de depredació de recursos i de relacions socials. Fer prevaldre els interessos col·lectius per sobre dels beneficis particulars és la gran tasca de les organitzacions i moviments d'esquerres i l'ampliació dels marcs existents genera nous reptes com el de millorar la governança i democràcia econòmica.

El component de justícia social de les opcions d'esquerres ecologistes ha de posar en l'agenda la protecció dels sectors més vulnerables davant els efectes del canvi climàtic i l'acompanyament i suport als treballadors i treballadores en la formació i capacitació, en el marc de les transicions que es produiran en el mercat de treball fruit dels canvis en els models energètics de mobilitat, de producció i de consum.

Són molts ingredients els que han de combinar-se en la recepta del futur de l'esquerra per seguir construint societats igualitàries. Com hem dit anteriorment, no només es tracta de generar noves idees, que s'han d'adaptar a noves formes organitzatives, sinó que també s'han de transmetre d'una altra manera en un nou ecosistema comunicatiu. Les xarxes socials i els nous populismes són una combinació perillosa que limita el poder d'una proposta política basada en la racionalitat i sovint en el relativisme. L'esquerra ha de ser capaç de generar certes esperances de futur. L'horitzó paga la pena.

A. ALLÒ QUE EN JOAN VA DIR: L'APOSTA PEL SOCIALISME DEL FUTUR

Cuando hablamos del futuro de la izquierda, de la necesidad de una izquierda renovada, me estoy refiriendo al Socialismo del futuro, no al "futuro del socialismo". A un socialismo de nuevo tipo, un socialismo que debe renovarse, superando modelos que no sirven. En ningún momento ponemos en duda que el socialismo continuará existiendo (ésta es nuestra hipótesis fundamental). Pero deberá ser diferente, y a esta hipótesis responde precisamente el título con que se inició, hace unas semanas, un ciclo de conferencias celebradas en la sede de la Fundación Utopía del Baix Llobregat (Barcelona): "El Futuro Democrático se llama Socialismo: la Utopía necesaria".³⁵

Apostamos por el Futuro a pesar de la incertidumbre con que contemplamos la situación del mundo: un mundo lleno de interrogantes y perplejidades ante las amenazas presentes y de futuro. A pesar de esto apostamos por un Futuro democrático porque creemos en la capacidad de la mujer y del hombre para diseñar y proponer respuestas democráticas y solidarias a la violencia, a las desigualdades sociales, a los enfrentamientos étnicos, raciales, religiosos o filosóficos, tanto en el Primero como en el Tercer Mundo. Partimos de un optimismo radical que cree que ese futuro es necesario y es posible.

Apostamos por el Socialismo democrático del futuro, por una izquierda renovada, a pesar de las insospechadas mutaciones políticas que han ocurrido durante los últimos años: el naufragio y hundimiento del llamado socialismo real, el creciente neoliberalismo que hace del mercado salvaje y total su dogma incuestionable y el titubeo o ambigüedades de algunas formaciones socialdemócratas actuales. A pesar de todo apostamos por el Socialismo del futuro porque ni el socialismo real en ningún momento ha constituido un proyecto útil y válido para construir una sociedad justa y democrática, ni la economía capitalista de mercado ha sido capaz para dar respuestas racionales y válidas a los problemas de pobreza, desigualdad social, desequilibrios ecológicos... Todo lo contrario. Problemas debidos a una utilización egoísta y ambigua de la innovación tecnológica, sobre todo en los países desarrollados, pero con consecuencias funestas, también, para los países menos desarrollados y del Tercer Mundo.

En el Primer Mundo, el desempleo, el trabajo precario, las nuevas formas de pobreza y de exclusión social, la discriminación sexista... se han transformado y han cronificado realidades en muchos casos irreversibles y endémicas para importantísi-

³⁵ DIVERSOS AUTORS. *El futur democràtic es diu Socialisme: la Utopia necessària*. Cornellà: Fundació Utopia, 1993.

mos sectores de la población. En el Tercer Mundo la explosión demográfica, el hambre, la utilización intensiva de la mano de obra barata, el espolio de las materias primas, la deuda externa, el éxodo obligado de poblaciones migrantes hacia otras tierras expuestas a todo tipo de vejación y de holocausto..., se han transformado en instrumentos económicos y políticos para diseñar y poner en práctica políticas “racionales” de acuerdo con las supuestas necesidades económicas y de consumo de las metrópolis del Norte. En los dos casos contemplamos cómo la economía capitalista de mercado se ha mostrado incompetente e impotente para construir un “Orden Económico y Social Internacional” justo y solidario. Finalmente apostamos por la Utopía necesaria, a pesar de quienes quieren convencernos de que hemos llegado al “fin de las ideologías”, “al fin de la historia” o del “pragmatismo positivista necesario” como únicos proyectos posibles. A pesar de todo esto, apostamos por la Utopía necesaria porque, en buena medida, uno de los grandes desafíos con que hoy se enfrentan sectores muy importantes de los que se reclaman de izquierda es el haber abandonado la Utopía o la Ilusión (para utilizar la frase de Togliatti), y porque estamos convencidos de que el proyecto por la izquierda renovada, por el Socialismo del futuro, constituye el único camino capaz de ofrecer esperanza, y esto a pesar de la lejanía del horizonte utópico que intuimos, de esa Utopía necesaria que hoy todavía no existe pero que mañana sí será posible alcanzar. Una Utopía necesaria que debe constituir la norma práctica para hacer realidad hoy pequeñas utopías, imagen de una última utopía que posiblemente nunca alcanzaremos.

A esta idea y a esta ilusión no perdida parecen referirse las palabras de Michael Harrington: el socialismo es la esperanza para la libertad humana

³⁸ HARRINGTON, Michael. *Socialismo, pasado y futuro*. Sistema, 1992, pág. 17.

y la justicia en las condiciones de vida sin precedentes que la humanidad debe afrontar en el siglo XXI,³⁶ aun a pesar de que la izquierda clásica, en su conjunto, se encuentra demasiado anclada en la inercia paralizante de un modelo obsoleto industrialista, productivista y economicista, cosa que, evidentemente, dificulta la capacidad para diseñar propuestas imaginativas, más audaces, más utópicas y más de acuerdo con las nuevas necesidades. [...]

Superar las inercias productivistas de los socialismos actuales tiene un precio: nuevos valores, valores alternativos.

Los parámetros que parecen dominar (sin querer generalizar en demasía) en los sectores más clásicos y reaccionarios de la izquierda, tanto política como sindical, están, se encuentran condicionados por la llamada “utopía industrialista”: la que dio origen a la “ideología cientifista” del siglo pasado, que daba por supuesto que el simple progreso científico, industrialista y productivista sería capaz de vencer todos los males de la humanidad, la pobreza, la miseria, las desigualdades... La realidad sabemos que no ha sido así. Una interpretación equivocada del pensamiento marxista y del optimismo economicista del socialismo moderno constituyeron un serio obstáculo para entender cómo el productivismo por sí sólo no era la fuente milagrosa que conduciría al desarrollo integral de la humanidad, ni al crecimiento equilibrado del empleo, ni a la calidad ecológica de la persona humana y de la naturaleza. La creencia de que el desarrollo de las fuerzas productivas sería la garantía para la aparición de una nueva humanidad y de un mundo feliz constituyó lamentablemente una de las grandes equivocaciones e interpretaciones sesgadas en que cayeron amplios sectores del socialismo científico.

Que el capitalismo industrialista tuviese entre sus

rebaixa dels preus universitaris, l'ampliació dels permisos de paternitat i maternitat, l'abaratiment del transport públic... són alguns exemples que recentment sembla que no han estat prou valorats per una part important de la ciutadania. Els horitzons de futur passen necessàriament per la millora dels salaris i la reducció de les jornades laborals, però necessàriament també s'han de projectar mitjançant un discurs i unes estratègies comunicatives noves, ajustades als nous contextos i als nous destinataris.

Esquerra, ecologisme i feminisme

El projecte polític de l'esquerra indistriablement és i serà ecologista i feminista. El feminisme és la transformació social més important que tenim com a societat. Les violències, discriminacions i desigualtats per raó de gènere són encara la gran injustícia de les nostres societats. Els avenços són importants a les darreres dècades i són un exemple important en el sentit que abans fèiem referència a l'hora de mostrar fites engrescadores dintre d'un camí llarg però amb avenços clars.

De la mateixa manera, l'única forma de poder assegurar un futur de prosperitat i de benestar és amb un progrés sostenible ambientalment i amb la protecció del nostre entorn. Com va dir Manuel Sacristán, de res servirà aconseguir una societat igualitària si convertim el món en un immens abocador. És, per tant, esquerra, feminisme i ecologia una tríada indeslligable. Moltes de les conquestes feministes i ecologistes són acceptades per grans sectors de població i passen a ser considerades reivindicacions cíviques, transversals, més que partidistes. Aquesta situació comporta el risc que s'apropiïn d'aquests conceptes opcions polítiques que no defensen plenament aquestes transformacions, sinó que s'hi afegeixen de forma oportunista.

La greu crisi generada per la pandèmia de la Covid-19 hauria de ser un gran aprenentatge per a totes les persones treballadores: es va superar una crisi sense precedents gràcies a la responsabilitat social i comunitària de la gran majoria de la població i a la intervenció pública de la majoria de governs. La crisi econòmica generada a conseqüència de la Covid-19 es va gestionar, almenys a l'Estat espanyol, amb uns criteris de protecció social que van permetre salvaguardar llocs de treball i dotar de prestacions i cobertures socials grans sectors de població. Una mobilització de diners públics que pràcticament tots els sectors polítics van avalar (extremes dretes irresponsables a banda) atesa la situació d'emergència social.

Però també hem de reconèixer que ens trobem en una situació d'emergència climàtica. El capitalisme sovint tracta d'associar-se a una lògica d'elecció racional, però avui podem veure clars exemples del component irracional que comporta el creixement sense límits que proposa aquest sistema econòmic. Plantejar el creixement infinit en un planeta amb recursos finits és irracional. Comencem a patir els efectes de la crisi energètica, una crisi que requereix una transició amb criteris socials i de defensa dels interessos generals. Igualment, s'haurà d'abordar la crisi alimentària: calen estratègies de producció alimentària sostenible i de consum responsable. No estem parlant de pedagogia i informació, estem parlant de regulació i d'intervenció pública. Crisi energètica o crisi alimentària no significa que un dia, de sobte, no es podran encendre els llums o no es podran comprar aliments. La crisi es manifesta en forma d'escalada de preus, arribant fins al punt de ser inaccessible per a molts sectors de població, provocant un agreujament important de les desigualtats i de la pobresa.

da dissolució a diferència d'altres nous moviments, segurament per haver adoptat certes dinàmiques d'organitzacions polítiques preexistents més tradicionals que s'han integrat en aquests espais. Cal tenir en compte el perill de presentar-se a les eleccions com si fossin l'última oportunitat, l'última gran batalla, el tot o res. Aquest tipus de posicions provoquen després grans frustracions i desafecció política, en certa manera com ha passat amb el procés. L'aprenentatge que hem de tenir de referents com en Joan N. García-Nieto és que la lluita de l'esquerra és una lluita a llarg termini, que consisteix a fer passes cap als horitzons de justícia social que perseguim, i per això la millor manera de garantir una estabilitat en un projecte polític de transformació social és envoltar el projecte en idees i polítiques concretes, assolibles, assumibles però alhora engrescadors. El camí de la utopia disponible. Objectius excessivament ambiciosos, que poden ser vistos com a inassumibles, o objectius massa realistes i, per tant, poc motivadors, porten a la inacció i el bloqueig.

D'altra banda, l'esquerra no pot representar només el rescat social i la salvaguarda dels drets davant l'emergència social i climàtica i davant l'amenaça constant de retallades. És un escenari que a mitjà o llarg termini també acaba provocant angoixa o deserció. L'esquerra ha de representar l'ampliació dels horitzons de les condicions de vida existents, un full de ruta cap a la prosperitat, un futur de més igualtat, fraternitat, llibertat i ecologia, i una gestió del mentrestant que sigui capaç d'obtenir millores i conquestes parcials.

A qui s'adreça l'esquerra del segle XXI? Les organitzacions polítiques han de centrar tants o més debats en qui ha de representar les idees com en qui representen aquestes idees. Entendre els possibles votants (i abstencionistes) i les seves circumstàncies és important per tenir els millors candidats i candidates. Les motivacions que hi ha darrere del vot actualment han canviat considerablement. Els primers anys de democràcia, després del període de dictadura franquista, existia una gran base social amb consciència de classe i amb un component ideològic d'esquerres molt marcat que es traduïa en una fidelitat de vot clara. Avui, els descendents d'aquells obrers mantenen una distància important amb el sindicalisme o la militància política en part per la diferència dels tipus de treballs que desenvolupen i, en alguns casos, per mobilitat social ascendent. Però, malgrat que puguin tenir condicions laborals o econòmiques millors que les de les seves mares i pares, segueixen depenent dels salaris, continuen tenint dificultats per afrontar les despeses bàsiques d'una vida en dignitat, especialment per l'encariment dels preus de l'habitatge i segueixen dependents d'una conquesta social majúscula: l'estat del benestar —especialment educació i sanitat públiques.

En alguns altres casos, els principals destinataris de les polítiques d'esquerres són segments de població que no se senten cridats a participar i la seva relació amb la política i les administracions públiques és pràcticament nul·la. Les persones més desfavorides, vulnerables i alienades. Aquestes persones han d'estar en el centre de la mirada de qualsevol política d'esquerres, no pot ser d'una altra manera, però hem de ser conscients també, que hi ha una part de la ciutadania que se sent desplaçada en aquesta mena de "competició dels últims contra els penúltims". Per això, insistim, les propostes d'esquerres han d'ampliar els marcs de benestar i no quedar-se en l'assistencialisme i la protecció d'emergència per als més vulnerables. Necessitem propostes clares de millora de les condicions per a tots els treballadors i treballadores.

Des d'aquesta perspectiva de política pedagògica i emancipadora, s'ha d'articular un discurs que sigui capaç de transmetre els avenços conquerits i els pendents de conquerir. Els fills d'obriers que han pogut progressar socialment ho han fet gràcies a l'educació pública que les generacions anteriors van aconseguir a base de molta lluita. Les pujades del salari mínim o de les pensions, la

supremos dogmas el productivismo, el taylorismo, el crecimiento por el crecimiento, el expolio de la naturaleza y la explotación indiscriminada de mano de obra es lógico y consecuente con sus principios éticos. Pero tales principios nada tienen que ver ni con lo que de válido tuvieron los primitivos socialismos utópicos ni con los esfuerzos que hizo el socialismo científico, sobre todo a partir de Marx, para luchar contra las contradicciones e injusticias a que dio lugar el capitalismo de la primera revolución industrial.

Precisamente cuando hoy hablamos de una izquierda renovada o de un socialismo diferente, de nuevo tipo, estamos apelando a la necesidad de liberarnos de las inercias que todavía pesan en la tradición socialista. Por suerte disponemos de nuevos datos, de nuevos conocimientos, y sobre todo de experiencias y de prácticas liberadoras que ofrecen pistas alternativas capaces de superar esas inercias, tanto a partir de las posibilidades técnicas que ofrece la segunda revolución industrial (informática, biotecnología, teleprocesos...) como, sobre todo, por la gestación de nuevas sensibilidades humanistas de signos diferentes y plurales, de nuevos valores, por la aparición de nuevos movimientos sociales y por la reinterpretación o abandono de obsoletos dogmas de la izquierda. Ahora bien, la convicción de que el futuro democrático se llama socialismo no puede limitarse a hacer afirmaciones retóricas o simplemente voluntaristas. Es un proyecto posible y necesario que tiene un precio. Nuestros valores, nuestros hábitos de consumo culturales, sociales, económicos, incluso la forma de hacer política, han de someterse a cambios profundos, radicales y alternativos. Y a esto no estamos acos-tumbrados. O no estamos dispuestos. Estoy hablando, claro está, desde la izquierda, y lo digo con todo respeto y con todas las matizaciones que se quieran. Desgraciadamente determinados sectores que se califican de izquierda no están dispuestos a cambiar ciertos modelos de desarrollo y de consumo y se empeñan en no querer modificar hábitos y modos de hacer política que no sirven. No quisiera caer en la trampa de hacer alegatos indiscriminados contra los partidos políticos que nos reclamamos de izquierda, contra

los movimientos sociales y sindicales. Pero existen sectores políticos y sindicales que corren, corremos el peligro de vivir, incrustados en inercias, incluso en burocracias inoperantes, en hábitos que poco tienen que ver con las nuevas sensibilidades que emergen entre los jóvenes, o entre los sectores de población sumergida en el desempleo estructural, en la marginación o en la exclusión social. De aquí que no nos pueden llamar la atención las convulsiones internas a que se ven sometidas no pocas formaciones políticas de izquierda: socialdemócratas, socialistas, comunistas... Pienso en Italia, en Gran Bretaña, en Francia, en nuestro propio país, por poner sólo cuatro ejemplos cercanos a nosotros.

TEXT DE:
UN PROYECTO PARA UNA IZQUIERDA RENOVADA Y PARA UN HUMANISMO ECUMÉNICO Y EMANCIPATORIO RAZONES Y FUNDAMENTOS PARA EL SOCIALISMO DEL FUTURO.
Data de referència: febrer de 1994.
Codi arxivístic: ACBL50-164-T2-1723

Pero el bien continúa existiendo. La naturaleza humana continúa teniendo, afortunadamente, un espléndido componente de generosidad, que ha de abrirse camino en medio de una situación estructural llena de mezquindades y de injusticia. Lo que pasa es que, hace algunos años, el compromiso podía tomar formas más espectaculares que hoy. Hace veinte años, por ejemplo, la lucha contra la dictadura o la ilusión por un cambio mundial del sistema generaban grandes esperanzas de poder arreglar las situaciones de injusticia y de pobreza. Tanto en Europa como en el Tercer Mundo. El compromiso se orientaba casi de forma exclusiva hacia los grandes "ejércitos sociales": sindicatos, partidos políticos, Asamblea de Catalunya, etc., hacia las soluciones "globales". Hoy nos encontramos con que no es verdad que todo dependa de una sola pieza. Aquella dictadura ha caído... y todavía permanecen otras dictaduras, posiblemente más sutiles, pero no por eso menos duras que la anterior (la dictadura del "mercado

total”). La verdad es que no es nada fácil encontrar recambio a la economía de libre mercado, tal como hoy funciona. Pero también es cierto que disponemos de suficientes razones y datos para probar la falacia del hechizo que provocó ese tipo de economía, en algunos sectores de los países del Este, cuando se derrumbaron los “socialismos reales” hace poco más de un año.

No es de extrañar, pues, que todo esto facilite cierta desorientación, de la que se aprovechan los que sólo piensan en sí mismos. Pero, al mismo tiempo, aparecen y se consolidan nuevas alternativas de lucha y de compromiso, más modestas, si se quiere, menos “globales”.

¿Qué duda cabe que los “voluntariados” a que antes nos hemos referido, como, sobre todo, los llamados nuevos “movimientos sociales” son, desde luego, una respuesta válida y necesaria, aunque no sea “global”? La apuesta por un modelo de crecimiento en equilibrio con la naturaleza (“ecologismo y calidad de vida”); la apuesta por la paz y el antiarmamentismo, en beneficio, especialmente, de los pueblos menos desarrollados; la apuesta por superar todo tipo de discriminación sexista; la apuesta por un sindicalismo realmente emancipatorio, no solamente de los trabajadores que tienen trabajo, sino, también, de los expulsados del mercado de trabajo y de los excluidos sociales...

Tal vez este tipo de trabajo sea menos llamativo. Es más de cada día, más a ras de tierra y en cada rincón, lejano de lo que suele entenderse por “hacer política”. Y, además, en general goza de credibilidad ante la opinión pública, es objeto de compromiso para voluntades generosas y, por supuesto, no comparte los titulares que hablan de la corrupción política.

[...]

Pero entonces ¿cómo queda la “política”?

La política parece ser el lugar de las “grandes” soluciones, de las soluciones “globales” que pretenden arreglarlo todo de un golpe. Y precisamente hoy se desconfía de esas soluciones globales.

Existe, sin embargo, un término medio. Certo que no hay soluciones milagrosas “desde arriba” (des-

de las altas “instituciones políticas”). Pero sigue siendo verdad que desde arriba pueden hacerse cosas fatales o cambios importantes y decisivos para el bien común. Y esto ha de sernos suficiente para apostar por el mundo de la política y para no perder el interés o la confianza en los que se dedican a ella. Tenemos razones más que suficientes para afirmar esto.

En efecto, no es lo mismo que en el ayuntamiento de una ciudad-suburbio del cinturón industrial de Barcelona, por ejemplo, Santa Coloma de Gramenet o Cornellà, gobiernen políticos con sensibilidad humana y social, preocupados por los problemas de marginación y de la cultura popular, que no políticos llegados a la vida política por intereses de poder o de simple prestigio, lejanos a la cruda realidad de tantos sectores de nuestra sociedad. ¡Cuántos de aquellos políticos, auténticos gestores del bien público, se jugaron y se juegan su futuro profesional, pidiendo excedencias en los puestos de trabajo que luego les sería, o les será, difícil de recuperar!

Por estas razones y otras muchas, más que evidentes, queremos reivindicar la “vocación a servir y gobernar el bien común” y proclamarla como una de las grandes vocaciones humanas. Eso sí: lo que debe exigirse a los políticos es que, si no se sienten movidos por ella, busquen su realización personal en otra parte.

El arte de la política no es sólo el arte de lo posible. En él deben converger las actitudes más limpias y transparentes de la actividad humana. Precisamente por eso la práctica del arte de la política, en el seno de la democracia y como ejercicio de servicio a la comunidad, es una de las profesiones más nobles que pueden escoger los hombres y las mujeres de todos los tiempos.

Ahora bien, “la grandeza de la política y de la democracia consiste precisamente en su debilidad”. La democracia se basa en el convencimiento de la dignidad de la persona humana y por eso mismo renuncia a combatir a sus adversarios con las mismas armas de éstos, cuando esas armas atentan contra la dignidad del ser humano. En la democracia es incompatible la lucha contra el terrorismo y la utilización de medios terroristas para combatirlo.

sectors de població, els més vulnerables, que viuen molt allunyats de la política i de les administracions públiques. Un dels grans aprenentatges d'en Joan N. García-Nieto és la seva voluntat i capacitat de mobilització dels més desfavorits. El seu missatge era clar: la gent obrera de barris com els de Cornellà s'ha de mobilitzar i ha de lluitar per defensar els seus interessos i millorar les condicions de vida.

El repte és majúscul, com dèiem: les forces d'esquerres destinem bona part de les nostres propostes a uns col·lectius que no voten ni se senten cridats a participar (en molts casos no tenen plenitud de drets polítics).

Davant la baixa participació política, especialment als barris més populars, calen estratègies per recuperar el patrimoni comunitari, reforçar els vincles socials i el sentiment de pertinença dels treballadors i treballadores dels barris obrers. L'associacionisme, el sindicalisme i altres formes de participació social són un veritable indicador de salut democràtica, com va demostrar el polític Robert Putnam: a més capital social més rendiment de comptes, millor canalització de demandes, millor rendiment institucional i alhora més desenvolupament econòmic de les societats. La democràcia d'individus aïllats no funciona igual que la democràcia en comunitat.

Per tot això, l'esquerra ha de tenir una proposta política pedagògica i protectora de la democràcia, sent conscients que democràcia és molt més que votar cada quatre anys, és també la convivència d'una comunitat fraterna, diversa i plural. Cal recordar els durs atacs que va rebre el president Rodríguez Zapatero per part de les dretes polítiques, econòmiques i mediàtiques, davant la seva proposta d'instaurar una assignatura d'educació per a la ciutadania. Una mesura que podria ser molt positiva i que hauria de ser aplaudida pels suposats patriotes conservadors o liberals, perquè en definitiva es tracta de conèixer i defensar els drets i deures recollits a la Constitució espanyola. És una bona mostra que la drete vol ciutadans i ciutadanes aïllades i desinformades.

Entre il·lusions i frustracions: el camí de la utopia disponible

Els reptes de l'esquerra a Catalunya tenen un afegit de complexitat que no és un altre que l'anomenat “Procés”. Podem dir que actualment a Catalunya existeix una combinació de frustració política derivada de les esperances i il·lusions que van generar, d'una banda, el moviment del 15M i, d'altra banda, el procés independentista.

Dèiem anteriorment que els nous moviments polítics no responen a les lògiques dels partits tradicionals i, sovint, la manca d'estructura orgànica i d'implantació territorial i la difícil gestió de substitució de líderatges, liquida els projectes polítics amb la mateixa rapidesa que van sorgir. A més de les limitacions orgàniques també hi ha un component ideològic que motiva aquesta eferescència i inestabilitat: sovint aquests moviments responen a valors generalistes, moltes vegades ambigus, que quan sorgeixen són pràcticament irresistibles. La mateixa denominació respon a conceptes com En Marche, Podemos, Ciutadans, En Comú, Sumar... Són espais que principalment busquen aglutinar un descontentament, una impugnació, que resulten més atractius que els partits tradicionals per engrescar nous integrants, però tenen més dificultats per mantenir de forma estable un projecte a llarg termini. Idees i organització són un cercle virtuós que s'ha de retroalimentar constantment. L'experiència de Barcelona en Comú i Catalunya en Comú s'està escapant d'aquesta lògica de ràpi-

Practicar la democràcia per enfortir-la

Situat el taulell de joc ideològic, cal fer una reflexió sobre el paper de l'esquerra en la seva relació amb la democràcia i el paper fonamental que han de tenir els moviments progressistes davant les amenaces que planen sobre la salut de les nostres democràcies.

Després de les experiències dels grans autoritarismes i totalitarismes del segle *xx*, l'experiència estalinista de l'URSS i la seva desaparició han aplanat una idea en la qual Joan N. García-Nieto es va significar: la necessitat de bastir un socialisme democràtic capaç de construir horitzons de justícia social i igualtat sense haver de limitar les llibertats polítiques i amb total compromís amb els sistemes democràtics com l'aconseguit a Espanya amb la Constitució del 78, després d'un procés de mobilització social especialment liderat pel Partit Comunista (i el PSUC a Catalunya).

La construcció d'un socialisme democràtic al segle *xxi* comporta reflexionar i bastir un cos ideològic capaç de superar les crisis dels dos conceptes: la crisi del socialisme davant les dècades d'hegemonia neoliberal i la crisi actual dels sistemes de representació democràtics (en bona part a conseqüència de les dècades d'hegemonia neoliberal).

Avui dia les democràcies pateixen greus amenaces. Podem compartir, des de determinades perspectives, la idea que mai han estat democràcies plenes, però en tot cas estem parlant que les amenaces actuals ataquen el nucli dur dels sistemes democràtics i no els aspectes de perfeccionament. Els moviments populistes, els nacionalismes radicals excloents i la proliferació de notícies falses escampades per diferents mitjans de comunicació (més o menys tradicionals) són algunes de les amenaces que posen en crisi els sistemes democràtics tal com els coneixem fins ara. Però hi ha un element propi de la nostra era que accentua encara més aquest perill. El catedràtic de Ciència Política Ignacio Sánchez-Cuenca adverteix que estem anant cap a una democràcia sense intermediaris en el sentit que els dos grans elements d'intermediació de les democràcies representatives, partits polítics i mitjans de comunicació, es troben actualment amb greus problemes de legitimitat. Els nous partits polítics no es fan dir partits, els hiperlideratges populistes no necessiten una estructura clàssica de representació per arribar al poder i els nous comunicadors que "viralitzen" continguts i generen estats d'opinió no obeeixen a les coordenades clàssiques del periodisme polític i social.

Aquest procés forma part d'una transformació que va més enllà del sistema polític. Els avenços tecnològics estan trencant els intermediaris tradicionals com era el comerciant, substituït per la venda en línia. Fa temps que posem benzina i paguem directament a una màquina, les generacions més joves no han conegut el seu banquer i han fet totes les gestions a través d'aplicacions mòbils o caixers automàtics i l'impuls de la intel·ligència artificial sembla que accentuarà encara més aquesta lògica de reducció d'intermediaris.

Els partits polítics durant segles han exercit la funció d'intermediació, de canalització de demandes, de representació de la societat i de selecció i formació dels dirigents de les administracions públiques. Sánchez-Cuenca alerta que els nous populismes són una impugnació d'aquesta intermediació però sense proposar un model alternatiu al liberal. Representen la crisi del que és vell sense presentar el que vindrà.

En aquest context, l'esquerra del segle *xxi* ha d'articular una proposta política que reforci la democràcia i la perfecció. Una proposta política pedagògica i de proximitat, que connecti amb grans

En la democracia no puede aceptarse obtener la justicia a través de la venganza o de la supresión de la libertad y la prohibición de la palabra. Para la democracia ningún fin humano justifica medios inhumanos. Lo cual es algo muy grande, pero es también muy difícil, y nunca podrá conseguirse en el seno de una cultura de la superficialidad, del egoísmo o de la comodidad.

Y si lo anterior vale para los fines sagrados de una buena política, ha de valer "mucho más" para los intereses —por legítimos que sean— de cada ciu-

dadano. Por eso es preciso proclamar que el enriquecerse no justifica cualquier clase de medios, ni aunque se pretenda que esas riquezas obtenidas sirvan para causas nobles. Quienes así actúan son todo menos demócratas.

TEXT DE:

**EL BÉ COMÚ COM A VOCACIÓ.
PER UNA ÈTICA POLÍTICA**

Data de referència: agost de 1990.
Codi arxivístic: ACBL50-164-T2-1638

B. LES ESQUERRES I ELS HORIZONS DE FUTUR

Claudio Carmona Vargas i Sílvia López Valentín

Actualment, l'esquerra política i social ha de combatre grans monstres com són les dretes polítiques capaces de negar la gran xacra de la nostra societat actual —la violència de gènere— de la mateixa manera que neguen o relativitzen la gran amenaça per al futur de la humanitat, l'emergència climàtica. També ha de lluitar contra els monstres de les dretes mediàtiques i econòmiques que s'expressen en múltiples formes comunicatives, sovint fent ús de les més bastes manipulacions. Però a més, l'esquerra ha de combatre un altre gran monstre: el de la desafecció política, l'abstencionisme, el declivi de la participació política i social.

Venim de dècades en què el binomi producció/consum ha colonitzat pràcticament totes les esferes de la vida i s'han monetaritzat gairebé totes les activitats que desenvolupem com a éssers humans. La defensa dels interessos generals, del bé comú, és una particularitat residual d'una societat centrada en l'èxit individual. Les feines ocupen les nostres vides, però no tenim presents de la mateixa manera, com a individus i com a societat, els valors del sindicalisme i de defensa dels drets dels treballadors i treballadores.

El procés de “desclassament” social ha servit a les dretes polítiques per reduir serveis públics i minvar drets socials de la majoria. Argumentant una suposada ineficiència de l'estat del benestar i un excés de burocratització de l'administració, en realitat, el que han fet durant dècades és precaritzar aquells serveis que han de garantir drets bàsics per a tota la ciutadania com són el dret a la salut i a l'accés a un sistema de sanitat pública de qualitat o el dret a l'educació.

Davant d'aquests monstres i reptes, l'esquerra ha d'articular una proposta política per a una classe treballadora que no se sent classe treballadora, una proposta política que sigui atractiva i engrescadora després de dècades d'una suposada fi de les ideologies i d'esgotament de les ideologies clàs-

siques. És difícil saber si la brúixola de la ideologia ens marca bé el camí perquè el mapa ha canviat, però gràcies a l'obra de Joan N. García-Nieto podem calibrar millor la situació i tornar a orientar-nos. Hem ordenat en quatre punts les reflexions que ens inspira l'obra de García-Nieto a l'hora de pensar el futur de l'esquerra i els seus reptes:

Sí, això va de dretes o esquerres

Durant molts anys, determinats sectors econòmics i polítics conservadors han utilitzat la inspiració de Francis Fukuyama i la seva “fi de la història” per enterrar la vella disjuntiva política de dreta vs. esquerra. El liberalisme econòmic i la globalització havien de servir per a la monopolització de l'esfera econòmica sobre la resta d'activitats humanes i, per tant, per posar fi als conflictes de classe propis de la lògica capitalista. Però no, les desigualtats continuen existint, els conflictes de classe també i, per tant, la disputa ideològica d'aquests conflictes continua sent necessària.

Darrere de cada gran decisió política, ja sigui en un parlament autonòmic, estatal o europeu, o bé en un ple municipal, s'acaba produint un debat entre un sí o un no, un a favor o en contra, que generalment respon a la disjuntiva esquerra o dreta. Apujar impostos o abaixar-los. Enfortir els serveis públics o debilitar-los. Garantir, des de la intervenció pública, l'accés de tota la ciutadania a l'educació, la cultura, la formació, l'habitatge, la sanitat... o deixar que sigui el lliure mercat i la iniciativa privada qui proveeixi.

Tot sembla molt complicat, ens trobem moviments d'extrema dreta que fan dels barris populars i dels seus conflictes el seu gran graner de vots i que diuen que defensen els treballadors i treballadores del país (amb una visió excloent i xenòfoba), i alhora hi ha nous moviments polítics d'esquerres que han renunciat a la terminologia clàssica per intentar seduir part d'aquesta classe treballadora que no se sent com a tal. Ens costa com a ciutadans saber “qui són els nostres”. Però hi ha una orientació que sempre ens dona pistes: més enllà de les paraules hem de mirar allò que voten. Quan s'ha de prendre partit entre aquest sí o no, què trien i, per tant, saber si defensen els nostres interessos de classe o no.

Apujar o no el salari mínim, combatre la temporalitat laboral o promoure-la, apostar per una política pública d'habitatge o no, potenciar l'educació pública o no... Tot això va d'esquerra o dreta i continuarà sent així. El repte és situar aquestes decisions en l'agenda pública amb rigor i alhora simplicitat perquè la ciutadania identifiqui els interessos en disputa. La vella disjuntiva seguirà marcant les decisions polítiques, malgrat les dificultats que situen els nous populismes i la crisi de representació institucional a la qual ens referirem més endavant. Amb tota la gamma de matisos i nivells, seguiran existint dues grans concepcions de la humanitat: l'optimisme i el pessimisme antropològic.

A la cèlebre obra *Dreta i Esquerra*, el polític i filòsof Norberto Bobbio estableix les característiques de les dues ideologies, que òbviament han evolucionat històricament, però que mantenen un nucli essencial de fonament en la concepció de l'ésser humà i les seves relacions, la visió del poder, l'abordament de l'economia i la concepció de la democràcia. En un món desigual, la primera gran fractura de pensament és aquella que defensa la intervenció pública per reduir desigualtats i aconseguir una distribució de la riquesa més equitativa. La tradicional clivella continuarà vigent. La qüestió és com fer que les opcions ideològiques de transformació social tornin a ser hegemòniques culturalment i socialment.